

quæ os aureum papa Gregorius in Dialogorum libro quarto confirmat; quæ sanctissimus Cyrillus centum quinquaginta qui in Epheso sunt congregati prædicat; quæ magnus Leo papa in sermone septimi mensis disputat; quæ divinæ legis interpret Hieronymus in expositione Exodi pronuntiat; quæ venerabilis Beda in sermone suo ventilat; quæ Paschasius vir catholicus de eodem sacramento clarificat, quæ in libro de Verbis Domini, quæ in expositione Joannis evangelistæ sermone vigesimo sexto, quæ in Natale Innocentium, quæ in epist. ad Bonifacium episcopum, quæ in libro quarto de doctrina Christiana, et quæ in trigesimi tertii psalmi titulo prædictus Pater Augustinus examinando dis-

putat, disputandoque examinat: si diligenter quæsieris, invenies procul dubio, ut dixi, omnes concordare, et nullatenus discordare. Revera quia ab ubertate domus Domini inebriantur, nihil mirum si eadem sancte et pure mellito gutture eructare gloriantur. Cæterum super his, quæ te, Pater, jubente pro mea quantulacunque facultatula, pectore pleno fiducia, dixi, humiliter obsecro non mireris, si garrula Aristotelicorum vel Crisippeorum argumenta trutinare, vel ex flumine Tullianæ eloquentiæ rivulum ducere, non perpendis: sed memento quia simpliciter fructus carpimus in divinæ paginæ hortulo, quorum radices gloriose fixæ sunt in cælo. Vale.

ANNO DOMINI MLXXV.

SANCTUS ANSELMUS

LUCENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA ET LITTERARIA.

(Oudin., *Comment de Script. eccles.* II, 710.)

S. Anselmus Lucensis episcopus, patria Mantuanus, de quo parce admodum Guillelmus Caxus in *Historia Scriptorum ecclesiasticorum*, ad annum 1071, pag. 617. Hic ab Alexandro papa secundo, anno 1073, Lucensis in Tuscia episcopus factus, et ad Henricum regem ad confirmationem impetrandam missus, a quo investituram per annum et baculum pastorem accepit. Mox vero facti penitentiam ductus baculum deposuit, et, abdicato episcopatu, ad Cluniacense monasterium secessit, donec a Gregorio VII ad Ecclesiæ regimen revocatus, anno 1073 episcopale munus repeliit. Anno 1077 a Gregorio ad Mediolanenses una cum Geraldo episcopo Ostiensi legatus est, ut eos Ecclesiæ Romanæ uniret. Anno 1084 ab eodem Gregorio, cujus partes contra Henricum imp. summo animi studio semper tutatus est, vices legati per Italiam accepit, ut omnes ab imperatore deficientes in Ecclesiæ gremium reciperet. Ita Caxus loco citato. Vir sanctitate et doctrina clarus scilicet, maximus Gregorii VII summi pontificis fautor, de quo Bellarminus et Labbeus in libro *De scriptoribus ecclesiasticis*; quibus addo in multis codicibus manuscriptis insignem ascribi illi *Collectionem canonum ecclesiasticorum*, quam habes manuscriptam in bibliotheca Sancti Germani Parisiensis, codd. 765, 766, in Regia Gallica et in Barberina Romæ, ut tradit Stephanus Baluzius in opusculo *De emendatione Gratiani*, edito Parisiis in 8°, anno 1672, apud Franciscum Muguet. Et hoc tam in præfatione ad lectorem num. 19 quam etiam in notis pag. 641,

quas legito. Promiserat hujus Collectionis editionem in Spicilegio suo dominus S. Lucas Dacherius, quam non præstitit. opinatus forsitan eam non pertinere ad Anselmum Lucensem. Hoc autem opus, ob rationes a Baluzio allatas, olim mihi videbatur esse *Hildeberti Cenomanensis episcopi*, cujus temporibus optime convenit, qui tentasse aliquod simile legitur, et qui ad calcem operis sui potuit adjecisse *Decreta aliqua Innocentii secundi*, quæ in aliquibus manuscriptis ad calcem hujus Collectionis inveniuntur. Verum, argumento melius expenso, *Collectionem* hanc postmodum Anselmo Lucensi episcopo dignam germanamque opinatus sum; tum quia hoc opus Anselmo, maximo Gregorii VII defensori, conveniebat, tum quia his temporibus in Italia multi collectionibus canonum ejusmodi concinnandis vacabant, ut Deusdedit et Gregorius presbyter; tum denique quia invenitur illa in mss. codicibus ad Anselmi hujus ætatem accedentibus. Ita enim Baluzius testatur in præfatione sua ad emendationem Gratiani, seu ad commentationem librorum Antonii Augustini *De emendatione Gratiani*, num. 19. « Alium ego nuper codicem, eumque optimum et antiquissimum, beneficio optimi doctissimique viri domini Lucæ Dacherii nactus sum ex bibliotheca monasterii Sancti Germani Parisiensis, in quo neque titulus tamen ullus exstat, neque nomen auctoris. Hic autem liber iis quos vidit Antonius Augustinus ex eo præstat, quod ad ætatem Anselmi accedit, et

nulla in isto Decreta pontificum Romanorum contineantur, qui post annum 1086 apostolicam sedem tenuerunt. Item aliud ejusmodi opus ms. in bibliotheca Regia, cujus codex non admodum vetus, utpote scriptus superiore tantum sæculo, quod tamen ex antiquiore descriptum esse constat. In fronte ponuntur nonnulla de modo celebrandi concilii, tum postea sequitur in loco tituli: *Incipit capitulatio librorum quos beatus Anselmus Lucensis episcopus de coæqualibus causis singulos in hoc volumine libros composuit.* Et paulo infra: *Incipit authentica et compendiosa Collectio regularum et sententiarum sanctorum Patrum, et auctorabilium conciliorum, facta tempore Gregorii sanctissimi papæ, a beato Anselmo episcopo Lucensi, ejus diligentis imitatore et discipulo, cujus jussione et præcepto desideranter consummavit hoc opus.* Denique in veteri codice istius Collectionis, cujus exemplum in bibliotheca Barberina ad etc., missum, idem Dacherius Baluzio communicavit, hæc in titulo scripta sunt, quæ librum illum Anselmo Lucensi episcopo adjudicant. *In nomine Trinitatis sanctæ et individuæ, incipit hinc feliciter istius libri series, quem sanctus in Italia Anselmus, quiqve pontifex Lucanæ fuit Ecclesiæ, vir prudens ac catholicus, in Christi fide servidus, cepit ex toto canonum et Patrum sanctorum corpore.* Opinatur Stephanus Baluzius fallere titulum, ac certe multum interpolatum esse hunc librum, ut recte ab Antonio Augustino adnotatum est, quia illic plurima continentur Urbani II et sequentium pontificum decreta, quorum ævo Anselmus vivere desiderat. Quin etiam multa sunt quæ hanc Collectionem Anselmo Lucensi episcopo abjudicare videntur. Primo auctoritas vetusti scriptoris *Vitæ ejusdem Anselmi* a Sebastiano Tegnagelio editus, qui lucubrations magistri ac domini sui recensens, nullam Collectionis istius mentionem facit; non omisurus, ut videtur, tam præclarum opus, si tum fama fuisset compositum ab Anselmo fuisse. Deinde Sigebertus Gemblacensis monachus, horum temporum scriptor, dum in *Chronico* et in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* enumerat libros ab Anselmo compositos, de Collectione ista ne verbum quidem illum fecit. Denique Tritheimius, qui tot libros viderat, non vidit istam Collectionem canonum et decretorum Anselmo Lucensi episcopo tributam, cum altum de ea silentium apud illum sit. Non senserat ista momenta Antonius Augustinus, et tamen huc inclinare visus est, ut Collectionem istam non putaret esse Anselmi; adeoque conjecturam fecit de Hildeberto Cenomanensi, quem constat simile aliquid olim tentasse.)

Hæc Baluzius in præfatione ad Antonium Augustinum *De emendatione Gratiani*, num. 19. Sed argumenta ista omnino negativa sunt, quæ nihil concludere possunt; maxime cum plures et contra mss. codices existant in Italia et Gallia, ubi hæc Collectio canonum Anselmo Lucensi episcopo diserte ascribitur. Ut enim testantur qui emendarunt *Corpus juris*

A *canonici* anno 1580, Romæ, in ædibus Populi Romani jussu Gregorii XIII, voluminibus 3 in folio anno 1582 impressum, inter mss. codices quibus ad hanc emendationem atque correctionem usi sunt; exstant duo mss. codices *Collectionis Canonum Anselmi Lucensis episcopi*, quorum unus in bibliotheca Vaticana exstat, alter hominis privati et eruditi existit, Hieronymi Parisetti, quem Barberinæ credimus accessisse bibliothecæ. Quod si nonnulli canones in certis mss. codicibus hujus Collectionis inveniantur, qui Anselmo posteriores longe sint, hæc interpolata vitia sunt, non argumenta contra Anselmum valida, maxime cum nulli canones Anselmo posteriores inveniantur in antiquissimis codicibus S. Germani Parisiensis. Hildebertus autem Cenomanensis episcopus tentasse aliquid simile creditur, quia inter ejus epistolas invenitur quædam præfatio in Collectionem canonum ex conciliis et sanctis Patribus, quam ad ipsum pertinere nonnulli opinati sunt. Verum illa nullam cum Hildeberto connexionem habet, estque præfatio Ivonis Carnotensis episcopi in suum Decretum, quæ temere vel fortuito in Hildeberti epistolas, in editionibus antiquis, irrepsit.

Habemus impressos sub Anselmi nomine *Libros II contra Guibertum antipapam et sequaces ejus pro defensione Gregorii VII papæ, et Collectanea quædam seu Sententias ex variis auctoribus congestas, quibus demonstratur Ecclesiæ facultates non esse in potestate regis aut Cæsaris*; quod opus utrumque exstat apud Henricum Canisium *Antiquæ Lectionis* tom. VI, pag. 202 et 233, atque in Bibliotheca Patrum editionis anni 1677 Lugdunensis tom. XVIII, pag. 602. Verum eruditi de hisce rebus judicandis idonei censent utrumque opusculum nihil esse aliud quam *excerpta quædam* ex Collectione canonum ejusdem Anselmi, aliunde a Canisio comparata. Certum enim est hoc *Collectaneum* seu *Collectionem canonum* esse factam ab Anselmo in gratiam Gregorii papæ VII contra Guibertum antipapam, illiusque sententias ex vetustioribus auctoribus, contra Ecclesiæ honorum et facultatum occupatores, esse collectas. Possunt autem nullo negotio experiri au hæc conjectura vera sit, quibus adsunt aliqua exemplaria mss. Collectionis canonum Anselmi Lucensis, cum quibus hæc opuscula impressa conferri possunt.

In utrumque opus retulit Anselmus epistolas supposititias Isidori Mercatoris. Libro 1 adversus Guibertum antipapam testes advocat pseudo Clementem, epist. 3; pseudo Pium, epist. 1, et pseudo Fabianum epist. 3. Libro 2, pseudo Callistum, epist. 1; pseudo Stephanum, epist. 2; pseudo Marcellinum, epist. 2. Item in Collectionem canonum epistolas fere omnes pseudo Isidori in partes disceptas inseruit. Verba sunt doctissimi Blondelli in *Prolegomenis pseudo Isidori*, cap. 18, pag. 98. Scripta alia ejusdem refert Baronius ad an. 1086, quo Anselmus est mortuus, ex anonymo illo *Vitæ*

ejus scriptore, qui pœnitentiarius illius fuit, et ver-
 his quidem ipsius: *Ex multis et diversis sanctissimo-*
rum Patrum voluminibus unum compilavit canonica-
rum sententiarum non modicum corpus. Item, *Apo-*
logeticum unum ex diversis sanctorum Patrum volu-
minibus compilavit, quibus Domini papæ sententiam
et universa ejus facta atque præcepta canonicis de-
fenderet rationibus. Multos libellos propriis manibus
conscripsit, in Lamentationes Jeremiæ dulcissimam
fecit Expositionem. Psalterium quoque rogatu bene-
dictissimæ Mathildæ luculentissime exposuit, breviter
quidem, sed utiliter, usque ad illum locum, Benediximus
vobis in nomine Domini, ibi siquidem expositionem
finivit.

In ultima editione maximæ Veterum Patrum Bi-
 bliothecæ, Lugdunensi anni 1677 apud Anissonios, B
 edita sub sancti Anselmi Lucensis episcopi nomine
Opuscula quatuor quæ, antea a Luca Wadingo ordi-
 nis Minorum historiographo et bibliothecario circa
 annum 1654 edita fuerant primum, dedicata Marco
 Antonio Franciotto, S. R. E. cardinali et Lucensi
 episcopo, de quibus ipse Lucas Wadingus in *Scripto-*
ribus ord. Minorum, pag. 240. Hæc autem sunt:
Expositiones in Orationem Dominicam, in Salutatio-
nem angelicam, Ave Maria, in Antiphonam Salve
Regina, quæ tomo XXVII seu Supplemento hujus
 Bibliothecæ, pag. 456 et sequentibus, cum *Medita-*
tionibus metricis de gestis Domini nostri Jesu Christi,
 quæ incipiunt: *Desere jam, anima, lectulum soporis*,
 etc. Opusculum 1, in *Orationem Dominicam*, incipit, C
Pater noster, qui es in cælis, O immensa clementia!
O ineffabilis benignitas, etc. Secundum in *Salutatio-*
nem angelicam; incipit, *Ave Maria, gratia plena,*
Dominus tecum: Tibi, Domine Deus, gratias ago,
 etc. Tertium, *Meditatio in Antiphonam SALVE REGINA*;
 incipit: *Ad salutandam beatam Mariam Virginem,*
primo debes magnitudinem ejus, etc. Quartum, *De*
Gestis Domini nostri Jesu Christi, ut supra, etc.
 Quantum ad quartum hoc opusculum *De gestis me-*
triciis Domini nostri Jesu Christi, loquitur de illo
 Arnoldus Wion in Martyrologio Benedictino, ad diem
 18 Martii, Anselmo Lucensi episcopo sacram, ubi
 ei illud attribuit. At Lucas Wadingus, qui edidit
 illud in *Bibliotheca SS. Patrum* editionis Anis-
 sonianæ Lugdunensis, tomo XXVII, pag. 414, illud D
 ita esse infirmum notat, ut sancti Anselmi Lucensis
 episcopi nomen non mereatur. Hoc unum mihi cer-
 tum, omnia ista metra sive Anselmo Lucensi attri-
 buantur, sive Anselmo Cantuariensi archiepiscopo,
 sive Bernardo Clare Vallis abbati, ut alia plura eo-
 rum operibus immista, esse opera sæculi XIII vel ad
 summum sæculi XII senescentis. Præterea, ut sub-
 jungit hujus ultimæ editionis Bibliothecæ Veterum
 Patrum collector, hoc opus continet multa indigna
 viro gravi, qualis Anselmus Lucensis episcopus
 fuit. Quamvis autem Arnoldus Wion metrum istud
 in suum *Martyrologium* inseruerit, inde tamen in-
 sigulus non est, cum aliter oleant sues et aliter
 cautes: nec anteriori sæculo, quidquid manuscri-

ptum invenitur, illud omne probatur. Quantum ad
 opuscula alia tria de quibus supra, horum meminit
 Antonius Possevinus ex ms. Mantuano in *Apparatu*
sacro, verbo *Anselmus Mantuanus*, tom. I, pag. 86.
 Attribuit illa primus S. Anselmo Lucensi episcopo
 Lucas Wadingus in editione citata, quæ tamen
 antea attributa fuerant S. Bonaventuræ Ecclesiæ
 doctori, ad calcem opusculi quod *Stimulus amoris*
 inscribitur, parte III, cap. 16 et sequentibus, pag.
 235 et sequentibus editionis Parisiensis anni 1647
 in fol. apud Nicolaum Wivenais via Citharæ:
 quamvis in editione Veneta anni 1611, apud hæ-
 redes Hieronymi Scoti, non compareant in tractatu
 S. Bonaventuræ qui *Stimulus amoris* dicitur. Quis-
 quis porro vel monoculus fuerit, tractatumque *Sti-*
muli amoris Bonaventurianum vel levi oculo percur-
 rerit, inveniet opuscula hæc tria esse merum assu-
 mentum, ab indocto Franciscano aliquo additum
 huic operi, cum quo nullam habet connexionem,
 nullam consonantiam; unde laciniam esse meram
 quivis prudens non inficiabitur. Tantum porro abest
 ut hæc opuscula vel Anselmo vel Bonaventuræ hon-
 orem aliquem famamque afferre possint, quin e
 contra indigna omnino sint quæ tantis tanque
 gravibus (ut volunt) Ecclesiæ doctoribus ascriban-
 tur. Sunt enim anonymi cujusdam infantis, ridiculi,
 insanientis, et in expressionibus suis ita bardi, imo
 impudici, ut mirer quomodo Lucas Wadingus, vir
 alioquin eruditus et prudens, Anselmo Lucensi epi-
 scopo attribuire illa ausus fuerit. Nec opuscula
 e'usmodi inscripta ad aliud juvant quam ut graves
 Ecclesiæ scriptores exponant contemptui, irrisioni-
 bus, doctrinam orthodoxam ac puram incertitudini,
 mysteria Scripturarum insolentissimis verborum ac
 jocositatum obscenitatibus. Jam videamus ex ipsis
 opusculorum verbis quam absurdus, imprudens,
 imo insaniens in expressionibus suis hic anonymus
 fuerit. In *Expositione super Orationem Dominicam*,
 sub initium: *Quid mihi ultra de terrenis honoribus, quæ*
sum filius Dei? Majus dedecus esset mihi appetere
quam: unquam honorem terrenum, quam filio impera-
toris latrinæ officium. Quid mihi ultra de terrenis di-
vitiis qui regni æterni sum hæres? Ignominiosius
esset mihi de quantumcunque magnis divitiis terrenis
curare, quam primogenitum imperatoris de fimo equo-
rum. Quid istis comparationibus insulsius? Haud
 dubium quin latinam oleret, qui latrinæ ac limi
 equorum insuetam Patribus comparationem repe-
 tebat. Tunc postea: *O exsultatio, o admiratio, o me-*
dullaris modulatio, quia Pater meus es tu! Quid
 expressione ista nugacius, *O medullaris modulatio!*
 Quid vox ista, *medullaris*? quam Latina! quam exi-
 mie junctæ voces, *O medullaris modulatio!* Quasi
 modulatio vel in medulla sit, vel ex ossium medulla
 procedat! Siccine loquebantur sancti Patres, judi-
 cio graves, expressione puri, fide integri? Item
 aliquanto post: *Mira dignatio, dignissima Christi*
habitatio in nobis! Ego fœdissimus simul et abomi-
nabilis peccatorum latrina, valeo esse ex immensæ

clementia Dei mei tabernaculum ejus. Ecce iterum A est, quo magis barbare et insulse quisque loqueretur. anonymus ad finem et latinam, quam vix tantisper abjecerat, ut vere stercoranistam appellaverim hunc anonymum, qui tam sæpe fini et latrinæ recordatur. Infinitæ vero suppetunt ejusmodi expressiones abjectæ, ridiculæ, rusticæ, impudicæ, quæ virum hunc fuisse modicissimum ingenio et eloquio barbarum produnt. Lege ista opuscula tria: *Expositionem in Orationem Dominicam, Salutationem angelicam, et Antiphonam: SALVE REGINA*, esse inscriptas *Contemplationes*, et impressas fuisse anno 1521, Parisiis, in 4, sub nomine magistri Martini de Magistris, doctoris theologi, typis Jodoci Badii Ascrisii, de quo loquemur ad annum 1460 postea.

Jam accedat, quæ nugis inferior non est, *Expositio in Salutationem angelicam, seu Meditatio super Ave Maria*. Ica loquitur sub initium: *Qui omnia conservas et regis, et me sædissimum saniem et turpitudinem detestabilem, et abominatione plenum, et omni vita, imo essentia indignum, dignatus es tantum illustrare, ut sciam te matrem habere: et hoc mihi indignissimo concessisti, ut ipsam possim et audeam salutare*. Hæc loquendi ratio olet virum abreptum, sed sæculi XIV, ubi expressiones istæ ecstasticæ simul et rusticæ erant admirationi et usui. Habebant quidem antiqui Ecclesiæ Patres profundam humilitatem, sed quam prudentioribus verbis ac solidiori expressione in scriptis suis testati sunt. Ubi autem hic anonymus appellat se *sædissimam saniem et turpitudinem detestabilem et abominatione plenum*, ostendit nondum se esse oblitum latrinæ et fini equorum, de quibus locutus est in *Expositione Orationis Dominicæ*. Ubi se *omni vita, imo essentia indignum* vocat, ostendit se scriptorem ultimorum temporum, quibus hæc voces in scholasticis palæstris cum affectatione usurpatæ sunt, quasi maxima mysteria significantes. Sub medium hujus opusculi: *Patientium habe, domina, quia angelicam Salutationem promo, et angelice non vivo, sed potius diabolice. Horrendus sum, et te salutare præsumo*. Horreo fateor Lucam Wadingum, qui tam insipidum hunc anonymum S. Anselmi Lucensis episcopi nomine honestaverit. Quis unquam Patrum usque ad sæculum XII inclusive, verbo etiamsi humillimus, in scriptis suis dixerit *se non angelice, sed potius diabolice vivere?* Idem postea: *Igitur Ave, o catenale Ave, quod cor constringis cum Virgine, et separas a terrenis: cum misericordissima miserum, cum Domini seruum, cum matre filium firmissime ligas. O amabile Ave! Accedat ut salutet, qui vult catenari amore; et cum salutaverit ex corde, amplius fortiusque constringatur: et quanto constringetur fortius, libentius salutabit*. Quis unquam in duodecim primorum sæculorum Patribus audivit tam ineptam exclamationem, *O catenule Ave! Accedat ut salutet, qui vult catenari amore? Quale adjectum, catenale! quale verbum, catenari amore!* Fallor nisi voces istæ appellant tempora vel *Rusbrochii*, vel *Gersonis*, quibus eo devotior atque etiam doctior existimatus

est, quo magis barbare et insulse quisque loqueretur.

Opusculum tertium *Meditatio super salve Regina*, non tam primo evulgatum ab Luca Wadingo quam iterum editum. Constat enim hanc meditationem haberi in omnibus firmè editionibus Operum divi Bernardi, ab anno 1556 ad annum 1640. Sed illam tandem ita absurdam, indoctam atque nugacem esse visam, ut in ultimis eorundem Operum editionibus ab Joanne Merlane Horstio Germano, et Joanne Mabillonio Gallo, viris ambobus et eruditis et criticis, ab Operibus Bernardinis proscripta sit. Quo porro jure, quæ indigna Bernardo visa est *Meditatio*, in jura nomenque Anselmi Lucensis episcopi transiit? Si Bernardo indigna, ergo et Anselmo tam Lucensi episcopo, cui Lucas Wadingus eam ascripsit, quam Cæntuariensi archiepiscopo, cui illam alii attribuunt. *O Domina, inquit, quæ rapis corda dulcedine, nonne cor meum, domina, rapuisti? Et ubi quæso posuisti illud, ut ipsum valeam invenire? Nunquid in sinu tuo, ne inveniam, collocasti? nunquid inter ubera tua posuisti illud? Fortasse ibi posuisti illud cor meum, ut quod frigerat tibi, calefiat! O raptrix cordium, quando mihi restitues cor meum? Quare sic corda simplicium rapis? quare violentiam facis tuis amicis? Nunquid semper vis ipsum tenere? Vel hæc interrogatio unica anonymum probat morionem atque insipientem virum, quem indiscretus zelus effert ad inquisitiones stultas et impudicas, si verba sumantur ad litteram prout sonant. Stupendam ecstasin! O raptrix cordium, quand. mihi restitues cor meum? O insania scriptoris, Nunquid inter ubera tua posuisti illud? Olen voces istæ ecstasticum quemdam extravagantem, quem Deus anonymum voluit. Hæc paulo acrius adversus Wadingum, qui minus considerate opuscula ejusmodi *Anselmo Lucensi episcopo* ascripsit. Detrahunt sane multis sanctorum Ecclesiæ Patrum honori, quos nobile ingenium ac judicium grave venerabiles nobis reddidit, qui eis absurda insipidaque opera perperam zeloque indiscreto assignant. Scripta veterum non mole, sed virtute, sed ratione, sed judicio cum pietate, sed gravitate pensanda sunt. Hæc ampliora paulo quam pro more nostro, ad honorem Anselmi Mantuani postea Lucensis episcopi, et Bonaventuræ S. R. E. cardinalis et doctoris, defendendum, quem in substitutione insipientium opusculorum impeti opinatus sum. Obiit autem Anselmus Lucensis episcopus anno 1086, die 18 Martii, qui et Mantuæ in patria sepultus est. De illo Bellarminus et Labbeus locis supra citatis; Antonius Possevinus tomo I *Apparatus sacri*, pag. 86; Natalis Alexander in *Selectis historiæ ecclesiasticæ Capitibus*, sæculo XI, tomo XV, cap. 3, ubi de scriptoribus ecclesiasticis; Gerardus von Mastricht, in Duisburgensi Academia juris et historiæ professor, in *Historia juris ecclesiastici et pontificii*, num. 260, pag. 301, 302 et 303, edita 1686, Amstelodami, in-8.*